

Lichenes, Lichenomycota (lišejníky, lichenizované houby)

- mykobiont (houba)
- fotobiont (řasa: fykobiont, sinice: cyanobiont)

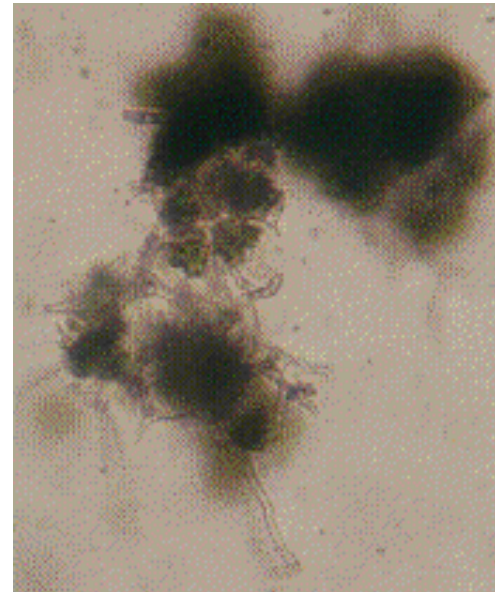
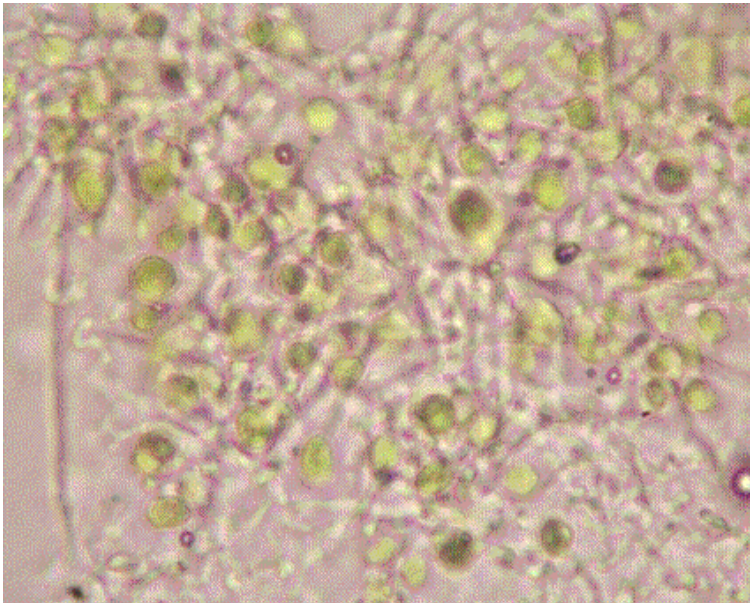
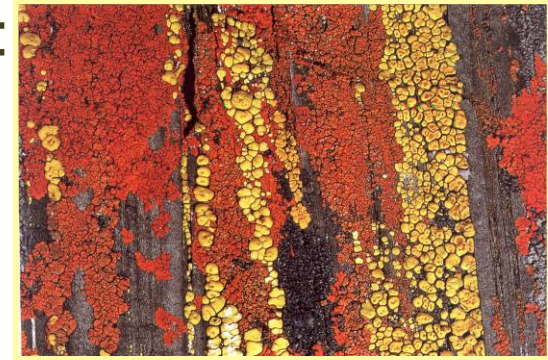

foto: <http://www.bioimages.org.uk>

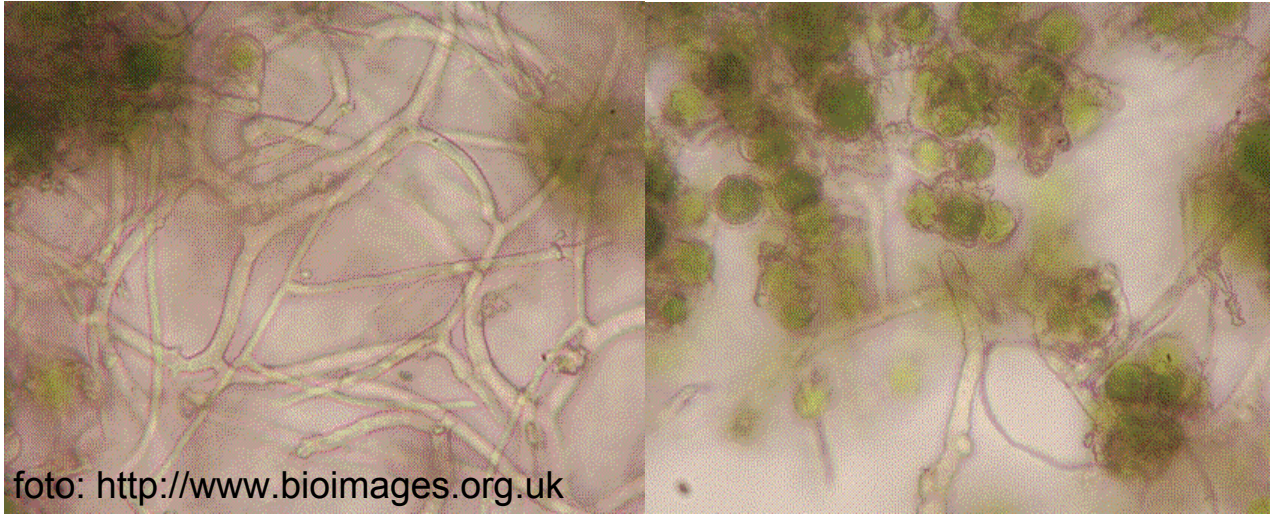
ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA LIŠEJNÍKŮ:

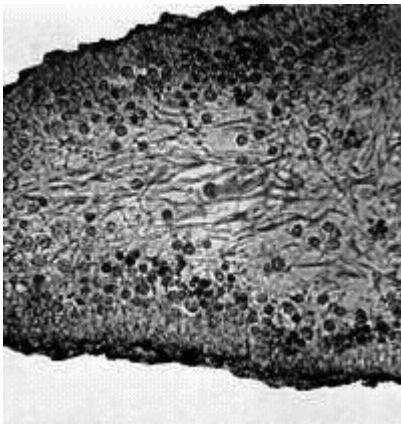
- symbiotické podvojně organismy:
  - mykobiont (houba)
  - fotobiont (řasa - zelená, sinice – např. *Nostoc*),
- mykobiont: v 97 % vřeckovýtrusné houby, ve 3% stopkovýtrusné houby,
- ekologická (nikoliv taxonomická) skupina lišejníků (lichenizovaných hub) je začleňována do systému hub podle výraznějšího mykobionta,
- pionýrské organizmy, žijící v extrémních biotopech a ekosystémech (vysokohoří, polární oblasti, pouště apod.), mají jedinečné bioindikační vlastnosti.

Stélka - anatomická stavba:

- stélka homeomerická (rosolovité a vláknité typy)

- stélka heteromerická (vrstvy):

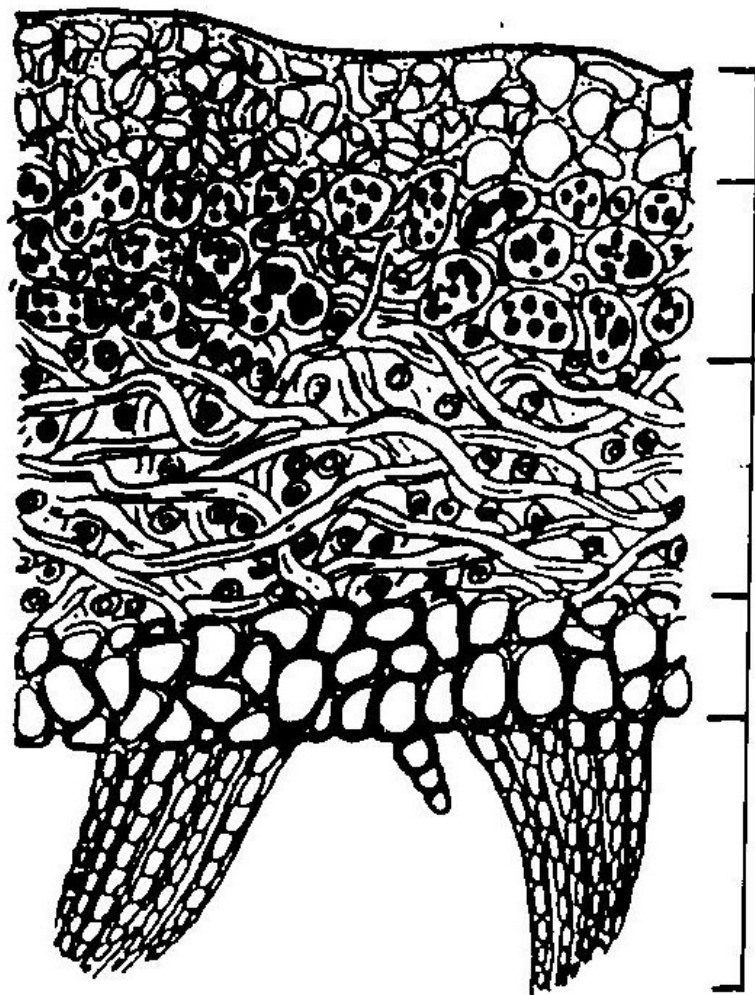

svrchní kůra

gonidiová vrstva (fotobiont)

dřeňová vrstva

stélka heteromerická

SVRCHNÍ KŮRA

ŘASOVÁ (GONIDIOVÁ) VRSTVA

DŘEŇ (PŘEVAHA HOUBOVÝCH
VLÁKEN)

SPODNÍ KŮRA

RHIZOIDY A RHIZINY

Collema sp. – huspeník

Collema cristatum – huspeník hřebenitý; příklad lišejníku s homeomerickou stélkou s úzkými, žlábkovitými laloky, na okrajích s drobnějšími naduřelými lalůčky.

Fotobiontem je sinice rodu *Nostoc*; stélka za vlhka mnohonásobně zvětší svůj objem a má rosolovitý charakter.

Výskyt: na vlhkých vápencových skalách.

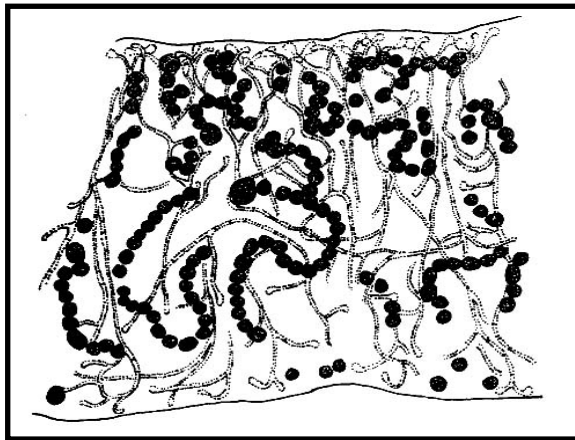

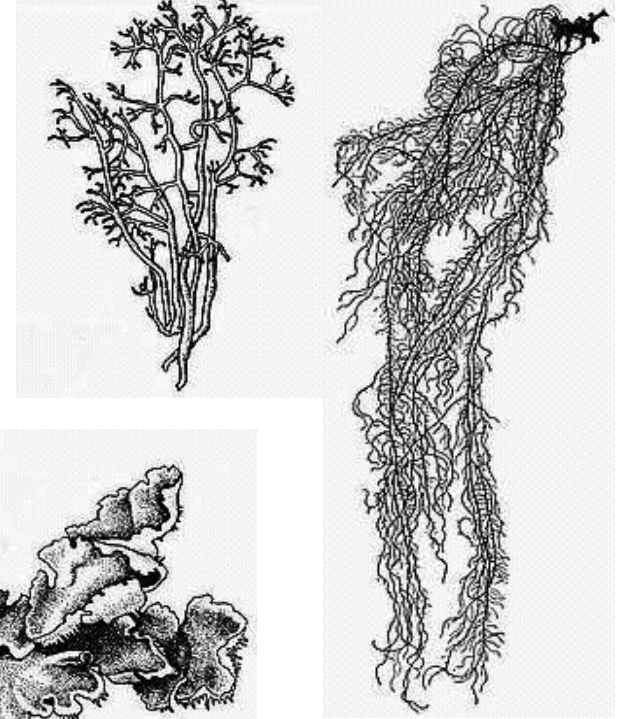
Schéma příčného řezu homeomerickou stélkou, v níž není rozlišena gonidiová a dřeňová vrstva (obě složky jsou téměř rovnoměrně propleteny v celém profilu) a bez vyvinuté vnější i vnitřní korové vrstvy.

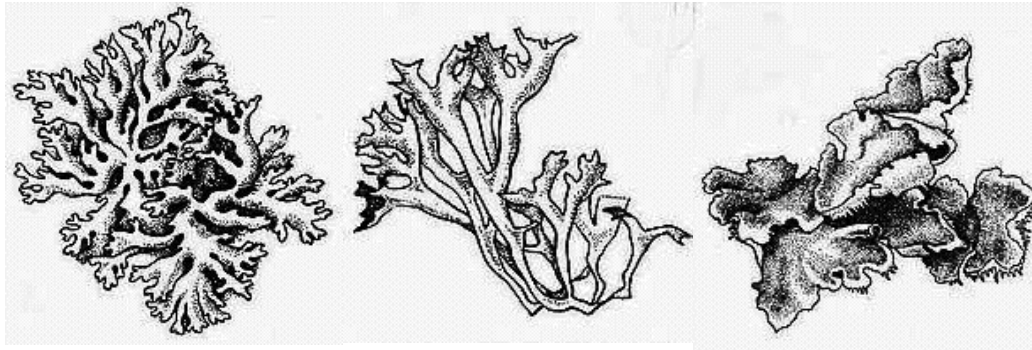
celkový vzhled lišejníku za vlhka

Heteromerické stélky: morfologie

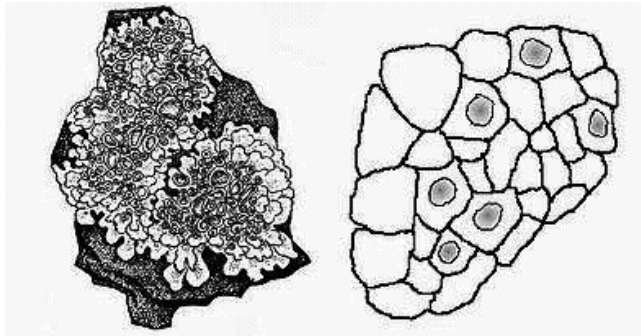
- keříčkovitá

- lupenitá

- korovitá

- dvojtvará (dimorfická)

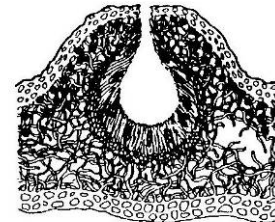
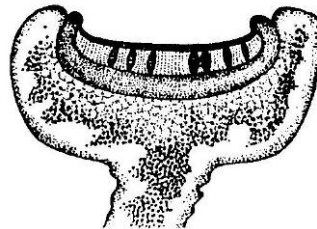
Rozmnožování:

nepohlavní:

- fragmentace stélky
- soredie (sorál): b. fotobionta obklopené hyfami mykobionta
- izidie: válcovité výrůstky s heteromerickou stavbou (fylidie, schizidie)

Pohlavní (týká se pouze houby):

- plodnice: apothecia:

perithecia:

SOREDIE

VÁLCOVITÉ
IZIDIE

LALOCNATÁ
IZIDIE

KULOVITÁ I.

KVĚJOVITÁ I.

VÁLCOVITÉ I.

KORÁLOVITÁ

KLUBČITÁ I.

ř. *Lecanorales*

Alectoria ochroleuca - vousatec žlutozelený

tuhá keříčkovitá stélka

Výskyt: skály, zem v subalp. a alpském stupni

foto: <http://www.lichen.com>

foto: <http://www.lichen.com>

Evernia prunastri - větvičník slívový

keříčkovitá stélka

Výskyt: kůra listnáčů

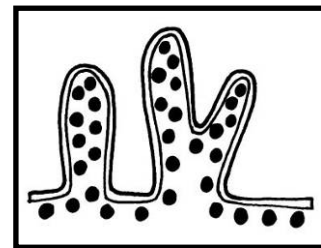
Pseudevernia furfuracea – terčovka otrubčitá

Syn. *Parmelia furfuracea*

Schéma a fotografie příčného řezu stélkou s izidiemi (tmavé kulovité buňky fotobionta).

střední část stélky (tmavší zbarvení) hustě pokrývají nápadné válcovité izidie.

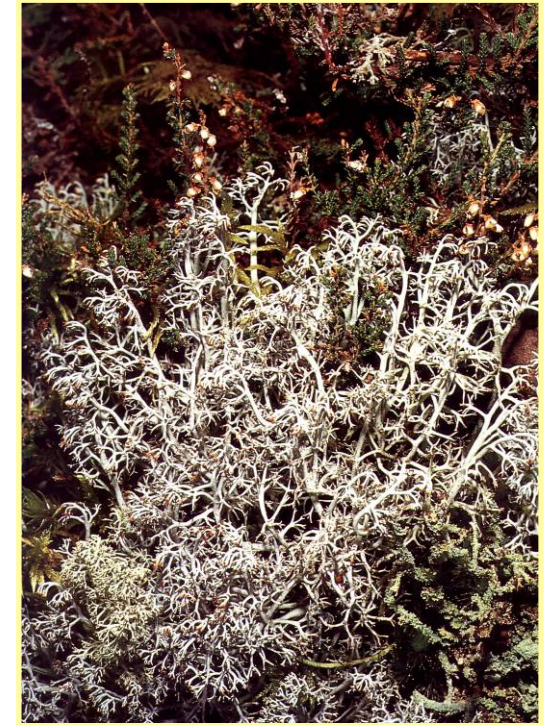
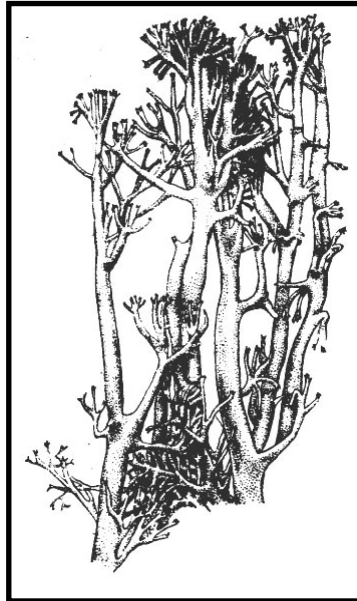
Keříčkovitý lišejník se šedivou stélkou (na rubu alespoň při bázi sazově černou); velmi variabilní druh.

Výskyt: epifyt, hojný především ve vyšších polohách na kyselých substrátech (např. smrk, bříza).

Cladonia rangiferina – dutohlávka sobí

Dutohlávka sobí je
Charakteristická
vzpřímenou
keříčkovitou
stélkou bez šupin a
s povrchem kmínků
(podécií) bez korové
vrstvy.

Výskyt: na kyselých půdách,
v borech, na vřesovištích,
rašeliništích, pastvinách,
kamenných sutích i lesna-
tých stráních; častý druh.

Kmínky popelavě
až bělavě šedé,
koncové
větévky jednostranně
převislé.

Cladonia fimbriata – dutohlávka třásnitá

Některé druhy rodu *Cladonia* jsou charakteristické tzv. **dimorfickou stélkou**; vyvíjejí se různě tvarované duté kmínky (podécia) a bazální přízemní šupiny.

Druh *Cladonia fimbriata* má kmínky na vrcholu pohárkovitě rozšířené.

Výskyt: na skalách, trouchnivějícím dřevě, bázích stromů i na holé lesní půdě či na vřesovištích a rašeliništích; velmi hojný druh.

Cladonia macilenta – dutohlávka vyzáblá

Přízemní šupiny drobné, kmínky bez pohárků, na vrcholku s nápadnými, šarlatově červenými apothecii. Povrch kmínků je pokryt jemně zrnitými sorediemi.

Výskyt: na kyselých, humózních či písčitých stanovištích, ale také na trouchnivějícím dřevě či odumírajícím mechu.

Cetraria islandica - puklérka islandská

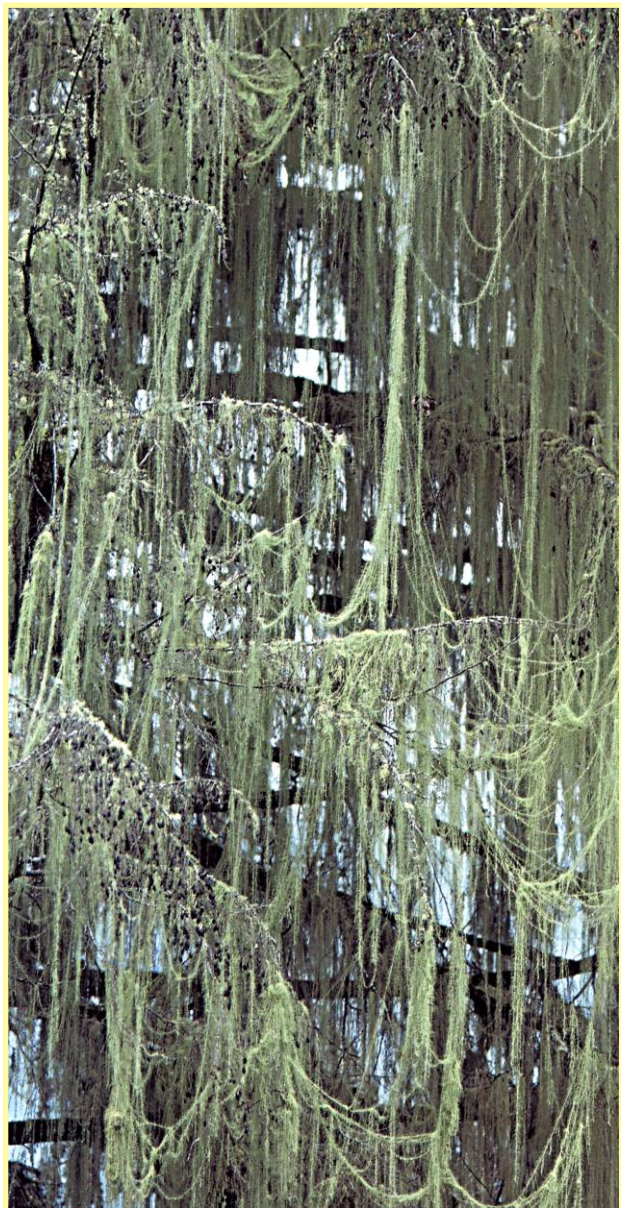

Na **keříčkovité stélce** možno pozorovat podlouhlé prohlubeniny, sloužící k výměně plynů. Odumírající bazální části stélky často zbarveny do oranžova - fumarprotocetrarová kyselina, látka využívaná jako léčivo.

Výskyt: vřesoviště, bory, rašeliniště i vysokohorská bezlesí; častý, velmi variabilní druh.

Usnea sp. – provazovka

Epifyticky rostoucí **keříčko-
vité stélky** řady druhů provazovek mohou být i velmi dlouhé (např. druh *Usnea longissima*, nalezený v ČR naposledy na Šumavě v polovině 19. století, dosahuje až několika metrů délky!) a mohou zejména v horských oblastech bez výrazného znečištění ovzduší vytvářet na větvích stromů i souvislé a nepřehlédnutelné „záclonovité“ porosty.

Usnea hirta – provazovka srstnatá; příklad drobnějšího druhu provazovky, který se velmi pozvolna v současné době navrácí na původní stanoviště.

Xanthoria parietina – terčník zední

Lupenitá stélka
s apothecii;
žluté zbarvení
je způsobeno
antrachinony.

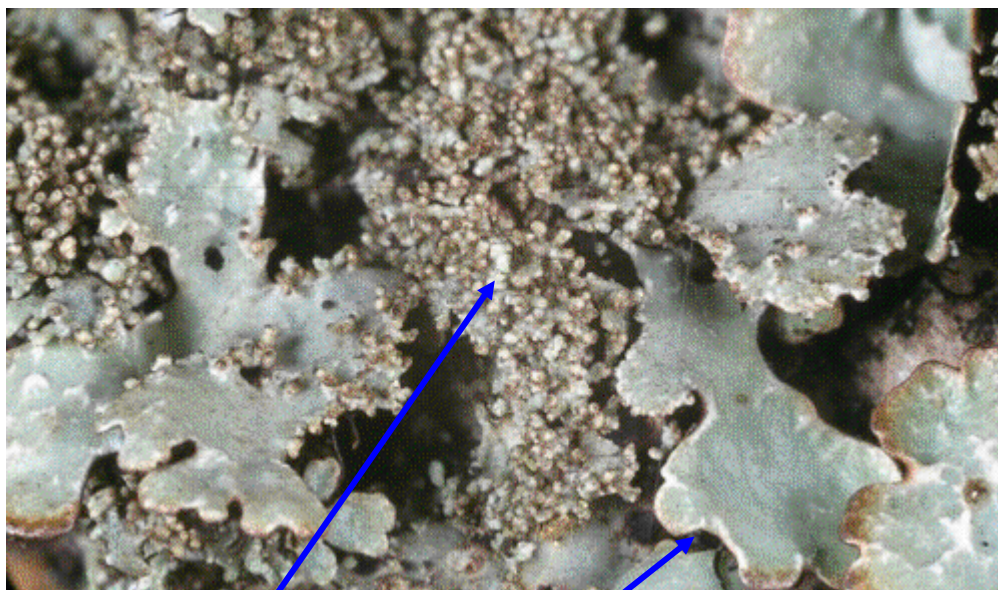
Výskyt: epifyticky na dřevě, zvláště na
stromech podél komunikací, dřevě či
epiliticky na skalách; častý nitrofilní druh.

Parmelia saxatilis -

terčovka skalní

lupenitá stélka

skály, kůra stromů

izidie

rhiziny

Hypogymnia physodes, *Parmelia physodes*

– terčovka bublinatá

Rtovité sorály jsou charakteristické pro vzhůru ohrnuté okraje laloků stélek.

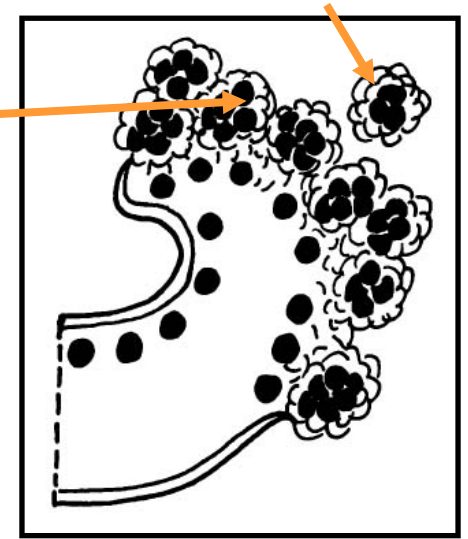
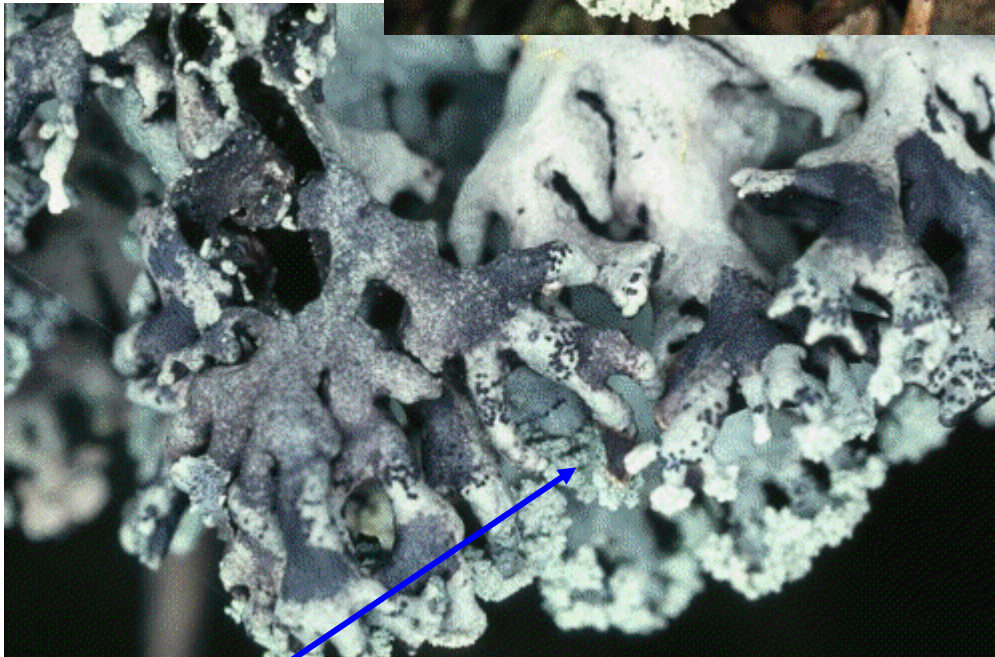

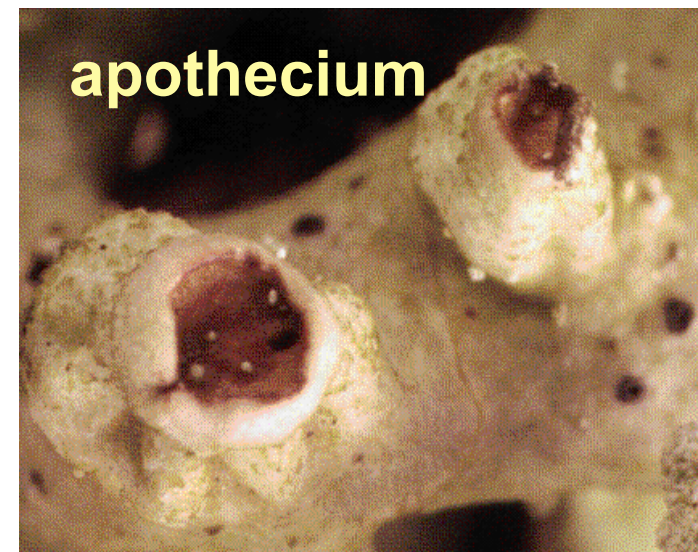
Foto: <http://www.nhm.uio.no/botanisk/>

Výskyt: jeden z nejběžnějších epifytických lišejníků s lupenitou stélkou (méně často roste též epiliticky); relativně toxitolerantní vůči mírnému znečištění ovzduší.

soredie (sorál)

foto: <http://www.bioimages.org.uk>

Peltigera canina - hávnatka psí

velká lupenitá stélka, rhiziny

Výskyt: na zemi, na kamenech

Foto: <http://floraislands.is/lichens.htm>

Peltigera aphthosa – hávnatka bradavičnatá

Foto: <http://zahav.elementy.ru/genbio/>

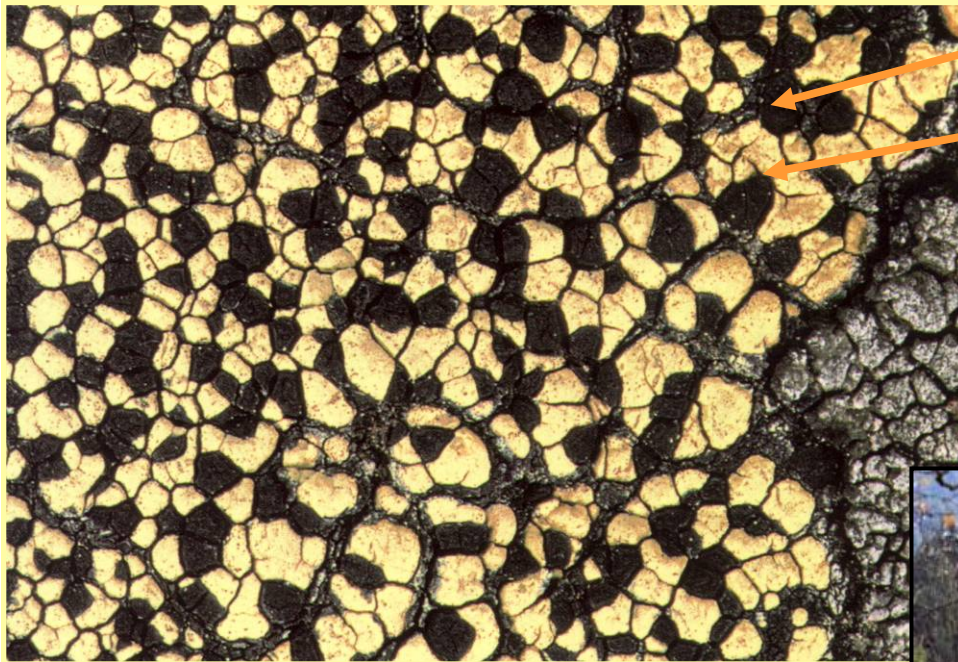

Živě zelené
zbarvení stélky způsobeno
hlavním symbiontem –
– zelenou kokální
řasou.
Většina hávnatek
však obsahuje
jediného symbionta
sinici *Nostoc* a jejich
stélky jsou proto
za vlhka modrošedé.

bradavičnatá cefalodia na povrchu
stélky s druhým symbiontem (*Nostoc*)

Výskyt: travnatá vlhká místa v lesích, často porůstá mechy;
podobně jako řada dalších druhů tohoto rodu dnes vzácná.

Rhizocarpon geographicum – mapovník zeměpisný

apothecium

žlutá korovitá stélka

foto: <http://www.lichen.com>

Výskyt: na silikátových skalách a balvanech, sutích, vzácněji též např. na zdech z přírodního kamene od nížin do vysokohoří.

